

5. Власне опитування. URL: <https://docs.google.com/forms/d/1FsUrTf67W-VQ1iKwyqteu5TCkRPnXTCGOGLp6CIUEE/edit#responses>.

6. Шкурпат О. Міжнародний досвід антикорупційної політики. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія «Управління». 2014. № 1. URL: [file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BA%D0%B8/Nvamu_uprav1_2014_1_46%20\(1\).pdf](file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BA%D0%B8/Nvamu_uprav1_2014_1_46%20(1).pdf).

7. Прібиткова Н. Загальні положення етикету працівників Національної поліції. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 18 листопада 2016 р., Харківський національний університет внутрішніх справ. 2016. URL: [file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BA%D0%B8/DzRafswJTCImEGPJRLN7NqNLT4TjrXRS%20\(2\).pdf](file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BA%D0%B8/DzRafswJTCImEGPJRLN7NqNLT4TjrXRS%20(2).pdf).

8. Шестак В. До визначення змісту поняття «культура» як об'єкта культурної функції держави. *Теоретичні проблеми правознавства*. 2010. URL: [file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BA%D0%B8/VKhnucs_2010_2_3%20\(1\).pdf](file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BA%D0%B8/VKhnucs_2010_2_3%20(1).pdf).

9. Про судоустрій та статус суддів : Закон України № 1402–VIII / Верховна Рада України. 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n855>.

ТИХОМИРОВ Д. О.,

кандидат юридичних наук,

докторант докторантури та ад'юнктури

(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 34.0; 340; 351.861

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-1.20>

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ

Метою статті є загальна характеристика міжнародних і європейських стандартів у сфері безпеки. Методологічну основу становлять методи, що дали змогу отримати обґрунтовані та логічно вивірені висновки, зокрема метод герменевтики, що дав можливість опрацювати тексти доктринальних і нормативних джерел, метод порівняння, що дав змогу виявити особливості розуміння стандарту в законодавстві, теоретико-юридичний метод, що дав можливість сформулювати авторське визначення поняття «стандарт у сфері безпеки». У статті визначено розуміння стандартів у сфері безпеки, здійснено типологізацію розуміння стандартів у законодавстві України та міжнародно-правових актах. На основі аналізу нормативних джерел і поєднання окремих підходів у розумінні стандартів під стандартом у сфері безпеки як узагальненим поняттям пропонується розуміти правила, настанови, мінімальні нормативні вимоги, характеристики, що висуваються до певного виду діяльності або її результатів, що спрямовані на підтримання допустимого рівня безпеки, формуються компетентними органами, установами на основі консенсусу та сприймаються всіма адресатами як добровільне зобов'язання. Суб'єктами стандартизації у світі є значна кількість уповноважених на те урядових і неурядових організацій, що професійно займаються виробленням стандартів у сфері своєї діяльності. Серед них можна назвати ISO, BSI, IEC, ARINC, Ethernet Alliance, NSF International тощо. Міжнародні стандарти в сучасній європейській практиці є основою для формування

національного законодавства, де серед іншого мають місце національні стандарти, запровадження яких здійснюється в процесі правового регулювання на законодавчому та підзаконному рівнях.

Ключові слова: *стандарт, міжнародний стандарт, безпека, розуміння стандарту.*

Tikhomirov D. O. International security standards

The purpose of the article is a general description of international and European standards in the field of security. The methodological basis was the methods that allowed to obtain sound and logically valid conclusions, in particular, the method of hermeneutics, which allowed to study the texts of doctrinal and normative sources, the method of comparison, which gave the opportunity to reveal the peculiarities of understanding the standard in the legislation, the theoretical and legal method, the author's definition of a standard in the security field. The article defined the understanding of standards in the field of security, typologized the understanding of standards in the legislation of Ukraine and international legal acts. Based on the analysis of regulatory sources and the combination of individual approaches to understanding standards under the standard in the field of security, as a generic concept, it is proposed to understand the rules, guidelines, minimum regulatory requirements, characteristics that are brought to a certain activity or its results, aimed at maintaining the permissible level are formulated by the competent authorities, by consensus, and are perceived by all addressees as voluntary commitment. Standardization entities in the world are represented by a large number of government and non-governmental organizations, which are professionally engaged in the development of standards in their field of activity. These include ISO, BSI, IEC, ARINC, Ethernet Alliance, NSF International and more. International standards in modern European practice are the basis for the formation of national legislation, where, among other things, there are national standards, the implementation of which is carried out in the process of legal regulation at the legislative and regulatory levels.

Key words: *standard, international standard, security, understanding of the standard.*

Вступ. Стандартизація у сфері безпеки є важливим питанням сучасного світу. Міжнародні та національні організації зі стандартизації впроваджують настанови й вимоги у сфері безпеки шляхом видання відповідних документів з метою не лише уніфікації діяльності, а й надання рекомендацій щодо діянь для забезпечення й підтримання безпеки в конкретних сферах діяльності людини. Міжнародна організація ISO (від грецької *isos* – Міжнародна організація зі стандартизації) за час своєї діяльності видала більше ніж двісті тисяч стандартів, що розповсюджують свій вплив на всі сфери діяльності людини, розпочинаючи від якості харчової продукції й закінчуючи вимогами до складних механічних та електронних систем.

Стандарти у сфері безпеки є постійним предметом дослідження науковців. Останнім часом у незалежній Україні активізується напрям дослідження безпеки і стандартів в інформаційній сфері, представниками якого є А. Гуз, О. Горяна, В. Ситниченко та інші. У сфері економіки стандарти безпеки досліджувалися І. Іпполітовою, Ю. Якубенко, проте у зв'язку з достатньо новітньою тематикою не всі аспекти цього питання досліджені й напрям ролі міжнародних стандартів у сфері безпеки залишається мало розвиненим у науковому просторі.

Постановка завдання. У зв'язку з цим метою статті є загальна характеристика міжнародних і європейських стандартів у сфері безпеки.

Для досягнення поставленої мети підлягають вирішенню такі завдання:

– проаналізувати розуміння терміна «стандарт у законодавстві» та на основі цього запропонувати авторське визначення терміна «стандарт у сфері безпеки»;

– охарактеризувати найбільш розповсюджені міжнародні стандарти в сфері безпеки.

Методологічну основу дослідження становили методи, що дали змогу отримати обґрунтовані та логічно вивірені висновки, зокрема метод герменевтики, що дав можливість опрацювати тексти доктринальних і нормативних джерел, метод порівняння, що дав змогу виявити особливості розуміння стандарту в законодавстві, теоретико-юридичний метод, що дав можливість сформулювати авторське визначення поняття «стандарт у сфері безпеки».

Результати дослідження. Аналіз нормативно-правових актів країн Європейського Союзу дає можливість знайти визначення терміна «стандарт» як технічної специфікації необов'язкового характеру, що затверджена визнаним органом стандартизації для постійного чи повторюваного використання [1]. Основною особливістю цього визначення можна вказати про необов'язковість відповідності встановленим стандартам, отже, можна зробити висновок, що європейське законодавство розуміє стандарти як щось бажане, рекомендоване, перспективне, але не обов'язкове для виконання навіть у межах самого Європейського Союзу. Схоже розуміння стандарту є й в угодах країн Співтовариства незалежних держав, що хоча й має інше визначення з певними уточненнями, хоча необов'язковість дотримання стандартів там також має місце [2].

При цьому ж існування беззаперечних вимог щодо відповідності діяльності суб'єктів права прийнятим стандартам можна знайти в окремих міжнародно-правових документах, таких як угода між урядом України та Республіки Польща, де зазначається, що стандарт – це будь-яка вимога до фізичних характеристик, конфігурації, матеріальної частини, технічних характеристик, персоналу або правил і до іншого, про що йдеться в статті 37 Конвенції про міжнародну цивільну авіацію, однакове застосування якої визнається необхідним для забезпечення безпеки або регулярності міжнародної аеронавігації та якої дотримуватимуться Договірні Сторони відповідно до Конвенції; у разі неможливості дотримання стандарту до Міжнародної організації цивільної авіації в обов'язковому порядку направляється повідомлення згідно зі статтею 38 Конвенції [3].

Закон України «Про стандартизацію» визначає стандарт як нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального й неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері. При цьому прямо не зазначається, чи є стандарти вимогою абсолютною, що не може бути порушена.

Проте варто зазначити, що в більшості випадків законодавець України частіше оперує не загальним поняттям «стандарт», а різноманітними уточненими та конкретизованими, наближеними до предметної сфери впливу термінами, такими як стандарт початкової, середньої освіти, стандарт якості, стандарт адміністративної послуги, стандарт якості ІКАО тощо.

Аналізуючи розуміння стандартів, можемо їх розподілити на чотири групи. Перша група – це розуміння стандарту, за яким його сутність спрямована на регулювання результативності діяльності. Таким прикладом стандартів є стандарти у сфері вищої освіти, що розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення й оцінювання якості вищої освіти та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ), результатів навчання за відповідними спеціальностями. Отже, стандарт визначає сукупність мінімально необхідних вимог, що висуваються більше до результату діяльності, аніж до самого процесу її здійснення. Це виявляється в передбаченості стандартами сукупності компетентностей, знань, умінь і навичок, що будуть отримані особами, які здобувають освіту в процесі навчання, та напряду на оцінювання якості й «результатів освітньої діяльності».

Другою групою є визначення стандарту як регулювання процесу діяльності. Прикладом такого варіанта є стандарт надання адміністративної послуги, розуміння якого передбачено в Постанові Кабінету Міністрів України як акта, який видається суб'єктом відповідно

до нормативно-правових актів, що визначають порядок надання адміністративної послуги, і містить інформацію про адміністративну послугу й процедуру її надання, зокрема умови та відповідальних осіб [4]. Установлювати стандартом адміністративної послуги права й обов'язки громадян забороняється. Це розуміння спрямовано на не результативність діяльності, а її процедурно процесуальний порядок і ніяким чином не впливає на вимоги щодо кінцевого результату адміністративної діяльності компетентного суб'єкта.

Третьою групою є стандарт як відносно оціночне поняття. Таким прикладом є термін «стандарт якості» (у напрямі регулювання обігу донорської крові), що визначається нормативно-правовим актом як вимоги, що є основою для порівняння [5].

Четвертим варіантом розуміння стандарту є його вияв у конкретних технічних, поведінкових та інших вимогах, що висувається до виду діяльності. Одним із розповсюджених і прийнятих для використання в міжнародній спільноті стандартів такого виду є стандарт ІКАО – вимоги до фізичних і технічних характеристик, конфігурації, матеріальної частини, персоналу або правил, однакове застосування яких визнається необхідним для забезпечення безпеки, регулярності й ефективності міжнародної аеронавігації. У цьому разі визначаються не тільки самі вимоги до процесу діяльності, а й сама мета існування стандарту – забезпечення безпеки.

На основі викладеного можна сформулювати певне узагальнене поняття стандарту, що дало б змогу поєднати різні авторські підходи. Так, стандарт у сфері безпеки можна розуміти як правила, настанови, мінімальні нормативні вимоги, характеристики, що висуваються до певного виду діяльності або її результатів, які спрямовані на підтримання допустимого рівня безпеки, формуються компетентними органами, установами на основі консенсусу та сприймаються всіма адресатами як добровільне зобов'язання.

Безпека є складним багатогранним явищем, що існує в суспільстві. Сама по собі безпека в її філософському розумінні не є предметом правового регулювання. Саме тому законодавство України та міжнародно-правові акти під час регулювання суспільних відносин у сфері безпеки акцентують свою увагу не на безпеку, а на конкретні її види та прояви. Аналіз законодавства окремих держав, міжнародних нормативно-правових актів дає змогу зробити висновок, що у правових текстах фіксується декілька видів безпеки, серед яких найбільш актуальним варто визнати сферу інформаційної безпеки, безпеки охорони праці, безпеки довкілля або екологічної безпеки, безпеки підприємництва тощо. Усі вони в сукупності й створюють складне, багатовимірне явище – сфера безпеки.

Одними з найбільш розповсюджених організацій зі стандартизації у світі є «ISO» – незалежна недержавна організація, до діяльності якої залучені національні органи зі стандартизації, та BSI (British Standards Institution). Проте варто вказати, що, крім названих вище суб'єктів, натеper існує більше ніж 400 організацій, що тим або іншим чином задіяні в галузі стандартизації, серед них виділяють і спеціалізовані, які діють у рамках окремо взятої сфери або напряму діяльності, такі як: ARINC (Aeronautical Radio Incorporated), що діє в галузі систем комунікацій і системних досліджень за напрямками: авіація, аеропорти, оборона, держава й перевезення вантажів (<https://www.aviation-ia.com/>), Ethernet Alliance, метою якого є розроблення стандартів технологій Ethernet, спрямованих на швидкісну та захищену передачу даних (<https://ethernetalliance.org/>), ECBS (Європейський комітет банківських стандартів), який діє у сфері банківської інфраструктури (<https://www.ecbs.org/>), NSF International – міжнародна неурядова некомерційна організація, що займається створенням стандартів у сфері безпеки й захисту здоров'я та навколишнього середовища (<https://www.nsf.org/>), тощо.

Діяльність британського інституту стандартизації в основному спрямована на розроблення й упровадження стандартів у напрямках забезпечення функціонування систем менеджменту, оцінювання та сертифікації продукції тощо. Одним із провідних стандартів Британського інституту вважається BS 7799, що діє у сфері інформаційної безпеки й узятий за основу для розроблення міжнародного стандарту ISO 27002, який здійснює регулювання в інформаційній безпеці та вважається еталоном для сучасного світу. Зокрема, цей стандарт передбачає напрями регулювання в таких сферах інформаційної безпеки, як політика

безпеки, організація інформаційної безпеки, безпека персоналу, управління ризиками та загрозами інформаційної безпеки, відповідність нормативним вимогам тощо.

Якщо проаналізувати стандарти, створені ISO, за їх офіційним класифікатором ICS, можна знайти більше ніж 13 груп стандартів, що прямо або опосередковано стосується стандартів у сфері безпеки та мають назву «Environment. Health protection. Safety» (навколишнє середовище, захист здоров'я та безпека).

Важливою для міжнародного співтовариства є стандартизація у сфері екологічної безпеки. Тут можна навести як приклад наявність стандартів ISO серії 14000 «Системи екологічного управління», що повністю присвячено регулюванню вимог щодо впливу певної діяльності на навколишнє середовище з метою мінімізації впливу та забезпечення екологічної безпеки.

Так, стандарт ISO 14040 передбачає екологічні вимоги й можливі екологічні впливи, що відбуваються протягом життєвого циклу продукції. Стандарт передбачає вимоги, що висуваються до продукції, розпочинаючи з етапу придбання сировини, виготовлення, експлуатації, обробки переробки в кінці життєвого циклу й закінчуючи кінцевою утилізацією продукції, і спрямований на мінімізацію шкоди або її повну нейтралізацію [6].

Не менш важливим для сфери безпеки екології є стандарти ISO 14060. Сімейство цих стандартів спрямоване на забезпечення чіткості й послідовності для кількісного визначення, моніторингу, звітування щодо викидів парникових газів, підтримки сталого розвитку діяльності через стимулювання переходу на низьковуглецеву економіку. Цей стандарт у сфері екологічної безпеки допомагає в забезпеченні єдності застосування кількісних показників парникових газів. Використання й упровадження стандарту підвищує надійність і прозорість кількісного визначення, об'єктивність моніторингу викидів парникових газів. Зокрема, цей стандарт передбачає розроблення й упровадження стратегій управління парниковими газами, заходів щодо мінімізації негативних наслідків шляхом скорочення викидів. Цей стандарт можна використати не тільки для здійснення діяльності окремого підприємства або галузі підприємництва, а й для розроблення національних програм із захисту й покращення екологічної ситуації.

Стандарти ISO також передбачають регулювання й у сфері безпеки ведення підприємницької діяльності. Як приклад можна навести існування стандартів серії ISO 28000. Ці стандарти мають на меті допомогти забезпечити безпеку в системі менеджменту безпеки ланцюга постачання. Змістовно стандарт передбачає правила та вимоги в системі менеджменту безпеки підприємства та включає низку положень, що належать до сфер оцінювання, управління та нейтралізації ризиків фізичних погроз, ризиків виходу з ладу устаткування, загроз, що йдуть від різноманітних природних явищ, загроз ризиків з боку зацікавлених сторін (невиконання обов'язкових вимог або заподіяння збитку репутації чи бренду у зв'язку з неконкурентною діяльністю інших підприємств) тощо.

Разом із положеннями про зменшення витрат, оптимізацію діяльності закріплюються положення про безпеку людини, що передбачено стандартами ISO 39001 – «Система менеджменту безпеки дорожнього руху» та ISO 45001 – «Система менеджменту охорони здоров'я та безпеки праці». Серед основних напрямів регулювання цих стандартів, що пов'язані з безпекою людини, можна навести єдину глобальну систему охорони здоров'я та безпеки праці на підприємствах будь-якого розміру, організацію переміщення транспорту з урахуванням особливостей доріг, транспортних потоків, можливих транспортних засобів, якими керують, роботу з персоналом щодо оцінювання працездатності особи з урахуванням таких факторів, як втома, можливе вживання алкоголю та його наслідки тощо.

Висновки. 1. Розуміння стандарту не є тотожним і єдиним. Нормативно-правові акти дають різне визначення терміна «стандарт», що зумовлюється специфікою сфери правового регулювання цього нормативно правового акта. На основі аналізу нормативних джерел і поєднання окремих підходів у розумінні стандартів під стандартом у сфері безпеки як узагальненим поняттям пропонується розуміти правила, настанови, мінімальні нормативні вимоги, характеристики, що висуваються до певного виду діяльності або її результатів, що

спрямовані на підтримання допустимого рівня безпеки, формуються компетентними органами, установами на основі консенсусу та сприймаються всіма адресатами як добровільне зобов'язання.

2. Суб'єктами стандартизації у світі є значна кількість уповноважених на те урядових і неурядових організацій, що професійно займаються виробленням стандартів у сфері своєї діяльності. Серед них можна назвати ISO, BSI, IEC, ARINC, Ethernet Alliance, NSF International тощо.

3. Міжнародні стандарти в сучасній європейській практиці є основою для формування національного законодавства, де серед іншого мають місце національні стандарти, запровадження яких здійснюється в процесі правового регулювання на законодавчому та підзаконному рівнях.

Список використаних джерел:

1. О процедуре предоставления информации в области технических стандартов и регламентов, а также правил оказания услуг в информационном обществе : Директива Европейского парламента и Совет ЕС от 22 июня 1998 г. № 98/34/EC1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b11/ed20061120#n71.

2. Про технічні бар'єри в зоні вільної торгівлі Угода, затверджені із застереженням Постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2006 № 783 (783-2006-п). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_a48/ed20060629/find?text=%D1%F2%E0%ED%E4%E0%F0%F2.

3. Про повітряне перевезення : Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща від 12.03.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_197/ed20130312#n31.

4. Про заходи щодо упорядкування адміністративних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 р. № 737. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/737-2009-%D0%BF/ed20130508/find?text=%D1%F2%E0%ED%E4%E0%F0%F2+%E0%E4%EC%B3%ED%B3%F1%F2%F0%E0%F2%E8%E2%ED%EE%BF+%EF%EE%F1%EB%F3%E3%E8>.

5. Про затвердження Положення для установи переливання крові (щодо організації управління системою якості і безпеки донорської крові та її компонентів) : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 14.12.2010 № 1112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0310-11/ed20110325/find?text=%D1%F2%E0%ED%E4%E0%F0%F2+%FF%EA%EE%F1%F2%B3>.

6. Online Browsing Platform. ISO 14040:2006 Экологический менеджмент. Оценка жизненного цикла. Принципы и структурная схема. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:14040:ed-2:v1:ru>.

